

PERISKOP

FORUM FOR KUNSTHISTORISK DEBAT

Periskop: Forum for kunsthistorisk debat

Nr. 34, 2025

“Tabte samlinger og forsvundne værker”

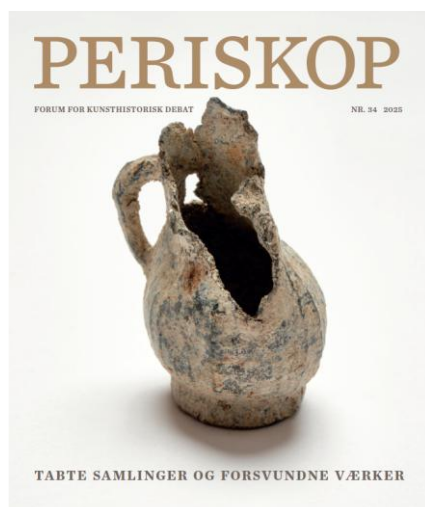
Titel: Introduktion

Forfatter(e): Kristian Handberg, Rasmus Kjærboe, Sofus Landbo, Simone Rasmussen, Oscar Schönström og Jesper Svenningsen

Sidetæl: 5-8

Dato: 04.12.2025

DOI: 10.7146/periskop.v2025i34.162504

KRISTIAN HANDBERG, RASMUS KJÆRBOE, SOFUS LANDBO,
SIMONE RASMUSSEN, OSCAR SCHÖNSTRÖM OG JESPER SVENNINGSSEN

INTRODUKTION

Tabte samlinger og forsvundne værker

Som kunsthistorikere er vi primært optaget af det visuelle: de genstande, kunstsamlinger og bygningsværker, vi kan møde med øjet. Det er derfor ikke overraskende, at det glemte og det tabte i kunsten har været et mere negligeret kapitel i disciplinens historie. I nærværende nummer er fokus netop rettet mod det materiale, der på den ene og den anden måde er gået tabt for øjet, om det være sig konkrete værker, der ikke længere findes fysisk, eller kunstsamlinger, der er spredt for alle vinde.

Vi forventede historier om værker og samlinger, der er gået tabt på forskellig vis. Men bidragene viser overraskende nok også, at værker og samlinger også kan være tabt på forskellige måder. Selvfølgelig kan en samling være tabt ved at være opsplittet og dens bestanddele tilintetgjort. Andre værker og samlinger er tabt, fordi vi simpelthen ikke har genfundet dem endnu, ikke har udpeget dem i mængden. Eller blot endnu ikke har indset deres historiske sammenhæng. Nogle samlinger er tabt, fordi de aldrig var mere end en mulighed. Nogle samlinger eksisterede, men var aldrig samlet i geografisk forstand. Noget er tabt for altid, meget kun tilsyneladende, andet kun forbigående.

De forskellige bidrag i dette nummer demonstrerer også de mange grunde til hvorfor, vi glemmer og taber disse genstande fra vores kunsthistoriske horisont. Det kan for eksempel være kunsthistoriedisciplinens egen blinde vinkel, der favoriserer en bestemt værktype eller kunstnerisk identitet frem for andre. Vi ser også flere eksempler på, at glemslen eller tabet er et resultat af en bestemt museums- eller kunstinstitutions prioritering - forståelsen af, hvad der er *gale-*

riefähigt og bevaringsværdigt skifter over tid. Nogle gange skyldes tabet også institutionens deciderede forsvinden - den struktur, organisation og bygninger, der engang holdt samling og værker sammen, er gået bort af den ene eller anden grund. Men disse fravær kan også skyldes noget så simpelt som grådighed, hvilket tydeligt skinner frem i eksemplet om Guldhornene fra Gallehus, som blev omsmeltet for deres guldpris i 1802.

Studiet af tabte samlinger og glemte værker ligger i et krydsfelt mellem kunsthistorie og andre former for historie om samlinger og museer. Der er åbenlyst en del arkivgranskning og andet historisk benarbejde at gøre for at udforske samlingernes historie, som fører ud af billedernes verden og ind i dokumenterne og efterladenskaberne. Ofte er de tabte samlinger selv præget af et indhold, som går på tværs af kategorier som kunst og noget andet - hvilket netop kan give en karakter, der er let at tabe og glemme. Bidragene viser med tydelighed, at tabte samlinger og glemte værker går gennem kunsthistorien og ikke er begrænset til førmoderne tider inden museerne og kunsthistorikernes tid. Der er forsvundne samlinger og tabt materiale fra de seneste årtier og udforskningen af, hvordan tabet har fundet sted, kan være et omfattende arbejde.

Bidragene har alle kerne i dansk kunsthistorie, fra rigets forskellige sammensætninger og relationer med omverdenen. At gøre nyt materiale kendt og føje nye aspekter til dansk kunsthistorie kan derfor være en forhåbning for dette nummer, selvom meget fortsat vil være tabt og glemt.

Den hollandske maler Karel van Mander III's forsvundne kunstsamling fra 1600-tallet er emnet for Charlotte Christensens artikel, der stiller skarpt på de få overlevende genstande, vi kender til. Hofmalerens samling er "tabt" ved at være opløst, indholdet sendt videre til andre samlinger, noget findes givetvis uidentificeret i museumssamlinger, men det meste er velsagtens (i egentlig forstand) gået tabt. Christensen genfinder ikke bare samlingens genstande, men også den særlige logik, der gjorde sig gældende for sådanne samlinger på Christian IV's tid.

I Julie Foged Kristensens essay, udfolder hun jagten på en anden kunstnersamling, nemlig tegneren og grafikerens Jacob Fosies glemte grafiksamling fra omkring år 1700 blandt de mange tusinde grafiske blade i Den Kongelige Kobberstiksamling. De kan kendes ved et såkaldt samlermærke, skrevet med blæk i billedernes margen. Samlingen har som en ituslået mosaik været spredt i alle hjørner af kobberstiksamlingens kasser, men forfatteren får nu samlingens kontur og fylde til at stå tydeligt frem.

Museernes varetagelse af samlinger kan således have stor betydning for den synlighed, men de er også bestemmende for hvilken betydningsramme, de læses

ind i. I 1941 blev over 300 tegninger og akvareller af Jakob Danielsen fra Qeqertarsuaq i Grønland udstillet på Statens Museum for Kunst. Kunsthistoriker Anna Vestergaard Jørgensen undersøger, hvorledes Danielsens værker i stedet endte i Nationalmuseets samlinger og hvordan receptionen af kunstnerens værk har været i Danmark.

En helt anden grund til genstandes glemsel kan være at samlingsinstitutionen ændrer sin praksis. "Tag en Jorn med Hjem", kunne man læse i Gentoftes lokalavis i 1977. Kunstbiblioteket Tranegården stillede nemlig original grafik til rådighed for hjemlån. Andre af hovedstadsområdets storkommuner tilbød ligeledes borgerne, at de kunne låne billedkunst med hjem på samme måde, som man kunne med bøger. Dog blev denne form for vidensdeling for bekostelig, og tiltaget var stort set afviklet i løbet af 1990'erne. Line Ellegaard trækker en spændende del af den danske velfærdsstats historie frem fra glemslen og undersøger indholdet af folkebibliotekernes kunstudlånssamlinger.

Samlingers glemsel kan også skyldes, at de i dag findes i en lidt uventet kontekst. Således undersøger Kristian Handberg, hvordan dansk kunst under den kolde krig var et diplomatisk bindeled mellem Øst og Vest. Vi bliver introduceret for, hvordan en række anerkendte kunstnere som Victor Brockdorff, Palle Nielsen, Dea Trier Mørch og Per Kirkeby bidrog med værker til forskellige særudstillinger og biennaler fra 1950'erne til 1990'erne i det daværende DDR. De forskellige bidrag til udstillingerne blev i flere tilfælde indkøbt af den østtyske stat og tilhører i dag Kunsthalle Rostock, der åbnede i 1969. Handberg analyserer, hvordan den glemte samling opstod, samt hvilke politiske ambitioner og udfordringer der var i løbet af dens tilblivelse.

En bestræbelse for at få genstandene ud til så mange som muligt kan således ende med at forårsage det modsatte. Noget lignende synes at være tilfældet for de lydværker, som kunstforeningen Ung Dansk Kunst udsendte i 1969, der med sit reproducerbare medie lydbånd, ellers lovede en vid udbredelse. Seks ud af de i alt ti bånd med lydværker af kunstnere associeret med Eks-skolen er i dag fundet og kan genhøres, mens resten i skrivende stund er forsvundne. Magnus Kaslov indskrifter denne halvtabte værkserie i konteksten af de seks kunstneres praksis og udfolder, hvad disse værker bidrager til i forståelsen af gruppens eksperimenter med formater.

De nok mest kendte forsvundne kunstværker, guldhornene fra germansk jernalder, er emnet for Christian Vinds afsluttende essay. Vind fortæller levende og medlevende om de steder og de hænder, som guldhornene passerede gennem. Fra kniplepigen Kirsten Svendsdatter i 1639 trak det første horn op af jorden, til begge horn blev klippet i stykker og smeltet om i køkkenet hos en københavnsk

falskmønter. Hornene er uigenkaldeligt tabt, men lever videre i upålidelige kobberstiks usikre linjer, i fantasien og erindringen.

I tillæg til disse artikler bringer nummeret en anmeldelse ved kunsthistoriker Peter van der Meijden af *Dick Higgins, Alchemies of Theater: Plays, Score, Writings* (2024). Bogen er en samling af multikunstneren Higgins' tekstbase-rede og intermediale værker. Disse flygtige værkformer relaterer sig til temaet omkring det, som er på grænsen til det tabte og forsvundne.